

13. Gyűlés

Két hét telt el a hír kitudódása óta. Egyik nap Léna nem jelent meg a 10.00 órás próbakezdsen. A többiek arról beszélgetnek, mit kellene a társulatnak ezek után tennie. A jelenet ott indul, hogy a csoport tagjai 25 perce hiába várnak a lányra és a próbakezdsre.

A gyűlés egy pontján lélekszakadva megjelenik a lány és elmondja, hogy az édesanyját reggel kórházba vitték és idáig mellette volt.

(Ha a csoport színvállásra kényszeríti a szerződéssel kapcsolatban, hivatkozhat arra, hogy ebben a helyzetben most nem a szerződésen, hanem az édesanyja felgyógyulásán jár az esze.)

14. Visszatekintés a szerepkártyára

A tanár szerepen kívül arra kéri a résztvevőket, hogy mindenki nézze meg újra a saját feljegyzését arról, hogy mi az ő közösségük legnagyobb erőssége. Megkérdezi, hogy a történetek után van-e olyan megállapítás, ami most már nem állja meg a helyét.

15. A szerepkártya befejezése

Minden résztvevő megfogalmazza néhány mondatban, és a szerepkártyára felírja, hogy egy évvel a történetek után ki hogyan látja a saját maga, illetve Léna és a társulat sorsát.

„Szeretném, ha szeretnének”

Kuklis Katalin

Csoport: gimnazisták, egyetemisták részére (25-30 fő); kedvező, ha a résztvevők már rendelkeznek drámajátékos tapasztalattal

Időtartam: minimum két tanítási óra. Az óra anyaga több különálló órára is tagolható, illetve külön-külön az egyes játékok is hasznosíthatók.

Körülmények, feltételek: Átlagos osztályteremnek megfelelő méretű helyiségben játszható, a játékok számának megfelelő számú székkal.

Tanítási terület: Ady-életrajz, Ady-versek

Téma: emberi kapcsolatok, önzés, szeretetéttség

Fókusz: Mit vár Ady a szerelemtől?

Tanári felkészültség: fontos, hogy az óravezető tanár rendelkezzen drámás tapasztalattal

Az óra – ha mindenképpen kategorizálni szeretnénk – keveréke az „életrajzi”, illetve „verselemzős” óranak. A vázlatban szerepelnek adalékok az Ady-életrajzot illetően, de csak olyan mértékben, hogy árnyalják a versekből kibontakozó Ady-képet. Az óravezető tanár tetszés szerint kiegészítheti azt további életrajzi adatokkal.

Bemelegítésképpen kezdhetjük az órát asszociációs játékkal¹: néhány körben szabad témában, végül „Ady” a hívó szó, s megkérjük a játékosokat, hogy tetszőleges sorrendben „dobják be a közösbe”, ami Adyról eszükbe jut.

Ezután felvázoljuk, hogy a továbbiakban Adyval fogunk foglalkozni, érintve gyermek-, illetve kamaszkorát, olvasva verseit. Itt fontos kihangsúlyozni, hogy az az Ady-kép, amelyet az órán közösen megalkotunk, nem feltétlenül egyezik az „igazi Adyval”. Nem is ez a célunk. A cél megalkotni a „mi Adynkat”.

1. Kiscsoportos improvizációk

Az osztályt megfelezzük (A, B csoport), s mindkét csoport egy-egy szövegrészletet kap, amelyet közösen – de a két csoport egymástól függetlenül – olvasnak el.

„A” csoport

November 22-én megszületik a második gyermek, András. „A gyermeket sebtén keresztelték meg, mert olyan gyöngécske volt, hogy attól féltek, még annyi időt sem ér meg, mint kislánya, Ilonka, aki egy évet sem ért meg. Ez a sietség volt az oka, hogy nevet is csak a kalendárium soros rendje szerint kapott, s csak, amikor megélt, akkor borzadtak el az úrhatnám szülők a parasztos András névtől, melynek amúgy sem

¹ A játékvezető meghatároz egy hívó szót, pl. labda s a kezdő ember mond egy mondatot, pl. „A labdáról nekem a játék jut eszembe...” A mellette ülő folytatja: „A játékról nekem az óvoda jut eszembe...” stb. (Lásd Jut eszembe című játék Kaposi László Játékkönyv című kiadványában.)

volt jó hangzása akkor: a vicclapok a rendőrt hívták »Mihaszna András«-nak. Nem is nyugodtak bele; az érminszenti református egyház anyakönyvében egy későbbi bejegyzés így szól: »Az Endre név a szülők kívánságára jegyeztetett«. Szüleszomorító gyerekek született Ady Endre, nagy béka-szájjal, sárgásfekete bőrrel, különös nagy bogár-szemekkel és táltos hat ujjal. Szükség volt a vigasztalásra hát, hogy »megszépül, mire megházasodik« s mindazokra a szokásos mondókákra, amivel ilyenkor a riadt szülőket biztatja a falusi bölcsesség.”²

„B” csoport

Pajtásai, barátai nincsenek ez időből. Az egykorú fiú-játszótársakat nem szerette. Annál jobban érezte magát a szomszédék Róza nevű leányával, Pápay Rózsikával, kit ő Pápi Róza néven szeretett, emlegetett. Tavasztól őszig naphosszat együtt volt a két gyerek. Télen meg valamely férficselédnek kellett „Pápi Rózát” áthoznia a hátán (Mindszinten akkor is nagy volt a sár) – s ilyenkor is reggeltől estig folyt a játék. A játékban nem volt válogatós, csak az az egy volt számára fontos, hogy az ő akaratához igazodjék minden. Végeredményben „Pápi Róza” is, s később én is szörnyű zsarnokság alatt nyögtünk: úgy és azt kellett játszaniuk mindig, ahogyan és amit Bandi dirigált. De volt valami különös képesség benne, amely birtokában ezt a zsarnokságot akként gyakorolhatta felettünk, hogy emiatt békétlenkedni vagy éppen el-lenszegülni eszünkbe sem jutott.³

(...)

A csúfokodás egyébként igazán alaptermészete volt Bandinak. Amióta csak az eszemet bírom, úgy emlékezem reá, hogy környezetével mindig szeretett ingerkedni, csúfolódni. Én magam, mint gyermek, állandó céltáblája voltam heccelődéseinek, s bármennyire is ragaszkodó testvéri szeretettel volt hozzám egész életemben, ez a csúfolódó hajlama, élete utolsó félesztendejét leszámítva, végig megmaradt velem szemben, legfeljebb a hang idővel enyhe tréfálkozássá szelidült.⁴

Ezután felkérjük mindkét csoportot további 3-3 kisebb csoport alakítására (A1, A2, A3, B1, B2, B3), amelyek mindegyike egy-egy rövid jeleneten fog dolgozni, amelyek központi témáját a tanár adja meg:

A1: Születés előtti aggodalmak (vajon egészséges lesz-e a gyermek?)

A2: Boldog szülők (bár a gyermek „gyöngécske”, de él)

A3: Rokoni látogatások („megszépül, mire megházasodik”)

B1: Gyerekkori barátok („Pápi Róza”)

B2: Akaratosság

B3: Csúfokodás

Mindegyik jelenetnek a csoportok által olvasott szövegekhez kell kötődnie. A diákok ezek alapján alkotják meg a jeleneteket, amelyekből az Ady születése körüli események, illetve gyermekkorra rajzolódik ki. Felhívjuk a játzókat figyelmét, hogy a másik csoport nem ismeri az általuk olvasott részletet, ezért a jelenetek bemutatása során fektessenek hangsúlyt arra, hogy a jelenetkből világossá váljon, kit játszanak, illetve maga a szituáció. A jelenetek a fenti sorrendben kerülnek bemutatásra, majd rövid egyeztetés következik: kinek mi derült ki az egyes jelenetkből.

2. Egészcsoportos jelenet/állókép/monológ/újságcikk

A továbbiakban a két fél csoport újra külön dolgozik. Ugyanúgy, mint az előbbieken, kapnak egy-egy szövegrészletet.

„A” csoport

Még egy afférje volt tanárral és iskolai drillel, ez is már az utolsó zilahi évben, a gyakori korcsmázások idején. Az osztályfőnökük, Both István dr., egyik óra végén kijelentette előttük, hogy tudomása szerint az osztály több diákja rendszeresen korcsmázik. Egyelőre nem akar hivatalos rigorózással eljárni, s ezért fölhívja az illetőket, hogy a délután folyamán keressék fel privát-lakásán. Délután tehát – előzetes összebeszélés nélkül – az egész osztály találkozott a Both tanár lakásán. Both István jól összeszidta őket s megígérte, hogy, ha a korcsmázással fölhagynak, hivatalosan nem vesz tudomást a kihágásról; ha azonban még egyszer a korcsmázás bűnébe keverednek, könyörtelenül kicsapatja őket. A fiúk mindent megígértek (...).⁵

² Kenyeres 1955: 128–129.

³ Ady 1923: 16.

⁴ I. m. 20.

⁵ I. m. 32.

A csoportot ezután megkérjük egy egéscsoportos jelenet és egy állókép bemutatására, illetve egy újságcikk megírására. A témák:

1. jelenet: Both tanár úr lakásán
2. állókép: „korcsmázás”
3. újságcikk: az eset megjelenik a Zilahi Naplóban

„B” csoport

Az 1904-ben írott Katinkáig című önéletrajzi ihletésű novellájának ezekre az évekre vonatkozatható részében így emlékezik akkori önmagáról: „Csodagyermeknek tartottak még a tanárain is. Verseket írtam és latinul beszéltem. Idegenek között zavart és félszeg, megszokott körben izgága, követelő, hiú, önhitt és zsarnok. Különös, csúnya, vézna, nagy szemű, feketésen sápadt fiú voltam, aki lelke mélyén azt kívánta, hogy vele foglalkozzék mindenki. A pajtásaim az iskolában csaknem mind utáltak. Ez fájt, de büszkévé is tett (...) Én voltam a becézett első fiú a tanári noteszekben, s haragudtam magamra, mikor néha gyöngye, kételkedő érzések vettek elő.”⁶

(...)

Szereti a zenét, rövid ideig hegedülni tanul, de nincs türelme hozzá (...).

1893-1894-ben diáklapot szerkeszt Ifjúság címmel, 1894-ben valóban az osztály legjobb tanulója, a Márkó király című balladájával sikert arat az önképzőkörben. De nem jó tornász, táncolni sem szeret, s nehezen viseli a serdülőkort, bajok vannak az idegeivel, az egyik nyári szünetben apja orvoshoz is fordul vele.⁷

A részlet elolvasása után a csoportot megkérjük egy egéscsoportos jelenet és egy állókép bemutatására, illetve egy monológ megírására. A témák:

1. jelenet: Ady „megszokott körben”
2. állókép: Ady „idegenek között”
3. monológ: Ady „nehezen viseli a serdülőkort”

Az előkészületek után a csoportok bemutatják egymásnak, amin dolgoztak, majd rövid egyeztetés következik: mi derült ki Ady kamaszkoráról a játszóknak.

3. Szoboralkotás

A továbbiakban a diákok hat csoportban egy-egy verset kapnak, s azt egy-egy szoborban (szoborcsoportban) jelenítik meg. A következő Ady-versek használhatók: *Sem utódja, sem boldog őse...*, *A Halál rokona*, *Júdás és Jézus*, *Akit én csókolok*, *A muszáj Herkules*, *Elfogyni az ölelésben*⁸. A szobrok bemutatása során azok (közvetve pedig a versek) elemzése is következik.

4. Szerep a falon⁹

A diákokkal közösen összegezzük, hogy milyen Ady-kép rajzolódik ki az iménti versekből (szobrokból)? Fontos, hogy az ábrába bekerülő minden tulajdonság, jellemzés csoportegyezmény legyen.

5. Listakészítés

Feltesszük a játszóknak a kérdést: mit vár Ady a szerelemtől? Listázzuk a diákok ötleteit, majd az összegzés után felolvassuk *Az én menyasszonyom* c. verset, s ha kell, kiegészítjük a listánkat.

6. Kiscsoportos improvizációk/némajáték

Felvázoljuk és jellemezzük a diákoknak az Ady és Brüll Adél közötti kapcsolatot, majd ismét hat csoportban egy-egy vers segítségével megpróbáljuk rekonstruálni azt. A játszókat egy-egy rövid jelenet vagy némajáték (ez utóbbi esetében kérhetünk részletet az adott versből „aláfestésként”) bemutatására kérjük, amelyek témáját a következő Ady-versek képezik: *Mert engem szeretsz*, *Áldásadás a vonaton*, *A fiam bölcsőjénél*¹⁰, *Lédával a bálban*, *Vad szirttetőn állunk*, *Hunyhat a máglya*. Fontos lehet kihangsúlyozni,

⁶ Kenyeres 1955: 130–131.

⁷ I. m. 131–132.

⁸ Természetesen más Ady-versek is játékba hozhatók, ami fontos, hogy Ady karaktere minél több szempontból legyen vizsgálható a verseken keresztül.

⁹ Egy figura körvonalait rajzoljuk fel a táblára, vagy egy csomagolópapírra. A körvonalon belül kapnak helyet a figura belső tulajdonságai, a körvonalon kívül a külső tulajdonságai, és körülményei. A konvenció részletesebb leírásáról bővebben lásd. Jonathan Neelands: *Konvenciók* (In: Kaposi 1995: 164.).

¹⁰ E vers kapcsán közöljük a játszókkal, hogy Adélnak az Adyval tartó kapcsolat ideje alatt született (halva) egy gyermeke, aki lehetett akár Adyval közös gyermekük is.

hogy itt nem a versek illusztrálását kérjük, sokkal inkább azt az eseményt, mozzanatot keressük, amely a verset ihlethette.

7. Fórum-színház¹¹

Ady és Léda kapcsolata nem volt vitáktól/veszekedéstől mentes: a játzókkal egyeztetünk, vajon min veszekedtek leggyakrabban. Ezután a csoport két részre oszlik, s egyik fele egy Adyt, a másik egy Lédát játzó résztvevőt „készít fel” a találkozásra. Mindkét szereplő célja meggyőzni a másikat az igazáról.

8. Narráció

Közöljük a diákokkal, hogy Ady és Léda kilenc évig tartó kapcsolata az *Elbocsátó szép üzenet* című vers megjelenésével ért véget 1912-ben. Felolvasunk részleteket a versből.

9. Naplóírás

Adél olvassa a verset a Nyugatban. Éppen Párizsban tartózkodik, Adytól távol. Három csoportban dolgozva a játzó megírják Adél aznapi naplóbejegyzését.

10. Narráció

A vers megjelenése után megszakadt a kapcsolat Ady és Léda között. Egy évvel később Léda mégis találkozót kér tőle. Erről Ady öccse, Ady Lajos visszaemlékezésében így ír:

Majdnem egy évvel később, 1913 tavaszán, amikor Bandi Maria Grünben időzött, még egy utolsó találkozót kér tőle Léda asszony Bécsbe s arra a pár percre, míg a pályaudvaron időzik a konstantinápoly-ostendei expressz. „Végtelenül, kimondhatatlanul, halálosan szeretném magát még egyszer látni – írja 1913 máj. 5-én Budapestről kelt legutolsó levelében Léda – egy pár pillanatra. Azt sem tudnám megmondani, miért, – mondanivalóm sincs semmi, csak egyszerűen látni óhajtanám 1-2 percig és menni tovább. Talán nyugodtabban mennék...”¹²

11. Belső hangok¹³

Vajon Ady elmegy-e a találkozóra? Mi jelentősége lenne ennek Ady szempontjából? A játzó két csoportban érveket gyűjtenek, amelyek a találkozás mellett, illetve ellene szólnak. Majd az Adyt megszemélyesítő tanárt próbálják ezekkel az érvekkel meggyőzni, hogy elmenjen/ne menjen el a találkozóra.

Ezen a ponton – mivel a játzó döntése, hogy megvalósul-e a találkozó vagy sem – két irány lehetséges: amennyiben a diákok a találka mellett döntöttek, úgy folytatódik az óra a vázlat szerint az alábbi (12.) játékkal, ha nem, akkor ez kimarad, s az utolsóval zárul az óra.

12. Állóképek

Megkérjük a diákokat, hogy két csoportban 5-5 állóképben jelenítsék meg a találkozót (a képek időrendi sorrendben következzenek). A képek megtekintése során beiktatható a „gondolatkövetés” konvenció¹⁴ – a tanár megérintheti az állóképben álló bármely szereplőt, s az érintésre az adott szereplő kimondja, amit abban a szituációban gondol (csupán egy mondatban, nem pedig monológ formájában).

13. Visszatekintés

Közösen újraolvassuk a listát (5. pont), amelyen azt összegeztük, mit is vár Ady a szerelemtől. Ennek fényében mi mondható el Ady és Léda kapcsolatáról? S vajon Ady hogyan tekint vissza szerelmükre? A játék lezárásaképpen erre adnak választ a játzó: körben ülve sorban elmondják, amit Adyként erről gondolnak (mint az előbbi játékban, itt is elég egy mondatban).

Hivatkozások

Ady Lajos: *Ady Endre*. Amicus Kiadás, Bp., 1923.

Kaposi László (szerk.): *Drámapedagógiai olvasókönyv*. Marczibányi Téri Művelődési Központ, Bp., 1995.

Kaposi László (szerk.): *Játékkönyv*. Kerekasztal Színházi Nevelési Központ, Bp., 2002.

Kenyeres Zoltán: *Ady Endre*. Korona Kiadó, Bp., 1955.

¹¹ Lásd Jonathan Neelands: Konvenciók (I. m. 191.).

¹² Ady 1923: 152.

¹³ Lásd Jonathan Neelands: Konvenciók (In: Kaposi 1995: 212.).

¹⁴ Lásd Jonathan Neelands: Konvenciók (I. m. 208.).